УДК: 376-056.36:377.3(09)(477)

Католик М.Є.

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ А.С.МАКАРЕНКА У ПРАКТИЦІ РОБОТИ НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ

У статті розкривається проблема виховання підростаючого покоління через залучення його до посильних видів праці, стисло розкривається історія навчального закладу. Здійснюється аналіз вибору проблемного питання трудового колективу та шляхи його реалізації. З'ясовано зміст поняття «трудове виховання». Охарактеризовано основні елементи трудового навчання учнів, а саме: формування в учнів необхідного мінімуму загальнонаукових, загальнотехнічних і спеціальних знань; чітка організація процесу праці ; вміння учнів раціонально планувати свою працю; оволодіння учнями практичними вміннями й навичками для виконання трудових операцій; прагнення до якісного виконання роботи. Визначаючи формування культури праці як одну з головних умов становлення підростаючої особистості, наголошено, що у цьому складному процесі виявляються й розвиваються вимогливість, працьовитість, вміння доводити розпочату справу до кінця. Зазначено, що Жовтневий навчально-реабілітаційний центр здійснює допрофесійну підготовку учнів у навчально-виробничих цехах.

Ключові слова: трудове виховання, навчально-реабілітаційний центр, учні, педагоги, праця.

У селі Жовтневім, над ставочком чистим,
Молоді дерева весело шумлять.
Там стоїть будова, світла і чудова, —
Це прекрасна наша школа-інтернат.
Ми проходим наші, вже обжиті, класи,
Нас стріча достаток, радість і тепло,
Тут нас вчать писати, шити й майструвати,
В колективі жити і творить добро…

Ця пісня є своєрідним гімном школи, який виконують діти на всіх святах і урочистих зібраннях. Виконують щиро, з піднесенням. А дорослі слухають зі щемом у серці, бо за кожним рядком цих нехитрих віршів – величезна праця, недоспані ночі, тривоги і хвилювання за вихованців, дітей з особливими потребами.

Жовтневе – одне з наймолодших сіл Дніпропетровщини, розташоване воно у південно-західній частині області, на відстані 120 кілометрів від Дніпропетровська. Гарне сучасне село Жовтневе влітку потопає у буянні садів і парків. В центрі, по вулиці імені Леніна, знаходиться наша школа, ніби окреме ошатне містечко з комплексами охайних будиночків, парком, квітниками.

Якщо зробити екскурс у минуле, ми дізнаємося, що у 1965–1966 навчальному році за рішенням ДОВНО Жовтнева загальноосвітня школа- інтернат реорганізована в допоміжну школу-інтернат для дітей з вадами розумового та фізичного розвитку, а з 21.12.2012 року рішенням Дніпропетровської обласної ради за № 394-17/VI навчальний заклад отримав статус навчально-реабілітаційного центру з поглибленим професійно-трудовим навчанням.

Та повернемося до сучасності. На охайному у квітниках подвір'ї височить триповерхова споруда гуртожитку, з'єднана з учбовим корпусом та спортивною залою. За нею світла і простора їдальня, що зсередини схожа, скоріше, не на звичайну інтернатську їдальню, а на банкетний зал ресторану. Далі сховані за густими вітами дерев виробничі приміщення.

Впродовж останніх 25 років педколектив закладу успішно працює над втіленням у життя створеної ним моделі трудової школи, взявши за основу головні напрямки системи трудового навчання та виховання видатного педагога А.С.Макаренка. Звідси і педагогічна проблема, над якою працює заклад «Удосконалення системи трудового виховання та підготовка учнів старшого шкільного віку до самостійного життя.»

Іншого шляху на той час ми не бачили. Нам, чесно кажучи, набридло на уроках професійно-трудового навчання переводити дерево і метал у відходи виготовляючи при цьому мало кому потрібні речі, а під час суспільно-корисної праці та при проходженні виробничої практики — прибирати шкільну територію або за символічну платню працювати на полях існуючих тоді колгоспів.

Тож враховуючи географічне розташування навчального закладу в якому навчається значна кількість дітей із сільської місцевості, ми і спрямували увагу педколективу і дітей здебільшого на вивчення і практичне засвоєння програми із сільського господарства (рільництво і тваринництво).

Звертаючись до спадщини А.С. Макаренка, бачимо, що видатний педагог прагнув до ліквідації розвитку між розумовою та фізичною працею. Він шукав вихід у справжній, продуктивній праці: праця повинна бути радісною, усвідомленою, такою, що має величезне моральне значення на основі спільного трудового зусилля та взаємодопомоги. Характер людини формується лише у виробничих стосунках – це і є нашим орієнтиром в даному питанні.

До основних видів праці, в яких діти можуть і повинні приймати участь, ми відносимо самообслуговування, домашню працю в сім'ї, виконання навчальних доручень, суспільно-корисну працю, що проводиться в школі, а також продуктивну працю в сільському господарстві, майстернях, у виробничих цехах.

При організації дитячої праці колектив НРЦ сьогодні дотримується ряду правил, рекомендованих А.С.Макаренко:

- залучаємо дітей до праці з самого раннього віку, з того моменту, як дитина стає здатною щось робити, обслуговувати себе;
- намагаємося, щоб доручена дитині справа була доступною, посильною, не затримуємо дитину довго на одній і тій же роботі;
- по мірі дорослішання і розвитку дитини доручаємо їй більш складну роботу, що вимагає більшої активності та самостійності;
- контролюємо виконання учнями дорученої роботи, вимагаємо точного і охайного виконання цієї роботи, надаючи допомогу в разі потреби;
- заохочуємо здорову трудову ініціативу дітей, всіляко відзначаємо виконання дітьми складної, інколи брудної роботи, малоприємної роботи;
- залучаємо дітей до участі у плануванні, організації та керівництві роботою.

Педагогічний колектив НРЦ сьогодні вдумливо і наполегливо працює над втіленням педагогічних ідей А.С. Макаренка у повсякденному житті навчального закладу. Діти охоче виконують роботу на навчально-виробничому підсобному господарстві, по утриманню садиби та квітників в привабливому стані, працюють в швейних і столярних майстернях, беруть участь у сівбі та збиранні врожаю зернових та технічних культур.

Та щоб відчути життєву атмосферу нашої шкільної родини, варто полинути в один день її життя.

Ранок. Передранішній спокій та тиша. Домашні діти ще солодко сплять. А матусі-вихователькі, яких мамами називають і шкільні вихованці, йдуть на роботу, де їх зустрічають дитячі посмішки, погляди сповнені надії, сподівань і чекань: а що цікавого буде у нас сьогодні?

Так починається кожен ранок у нашій шкільній родині. І через кілька хвилин школа оживає, все наповнюється дитячим щебетом, сміхом, турботами, проблемами, як і в кожній українській родині. Школа, гуртожиток, шкільне подвір'я нагадують пробуджений після зими вулик.

Дітвора готується до активного трудового дня, де на неї чекають бесіди, уроки, прогулянки, безліч цікавих і корисних справ.

Традицією у нас існує правило: одні старшокласники допомагають малим одягатися, застилати ліжка, прибирати спальні, а інші в цей час накривають на столи у їдальні. Після смачного сніданку діти поспішають у класи, де ще до початку занять проводяться виховні бесіди.

Нині наша школа перший, поки що єдиний, навчальний заклад серед спеціальних шкіл Дніпропетровщини, який створив модель трудової школи з метою вироблення на допрофесійному рівні практичних умінь і навичок для праці в доступних для наших дітей сферах сільського господарства, будівництва та промисловості. В школі вироблено власну програму з сільськогосподарської справи, мулярно-штукатурної справи та програми по технології переробки сільськогосподарської продукції. З урахуванням матеріально виробничих умов, обладнано блок класів з необхідним унаочненням, необхідним матеріалом, а для засвоєння навчальної програми з мулярно-штукатурної справи за останні

роки обладнано закритий будівельний майданчик в якому учні-старшокласники за будь-якої погоди мають можливість засвоювати практичні навички з обраної спеціальності.

Для практичної реалізації завдань трудового навчання і виховання дітей наша школа має зараз у власному користуванні 120 га землі. Придбано за кошти спец рахунку 3 різного виду трактори, 5 одиниць автотранспорту, зернозбиральний комбайн «Нива», кукурузний комбайн СК-3, збудовано критий тік з очисною машиною і зернонавантажувачами, необхідну кількість земле обробних агрегатів, зернові склади і гаражні приміщення для утримання сільськогосподарської техніки. Учнями старшокласниками на уроках професійно-трудового навчання збудовані 2 навчально-виробничих приміщення для утримання свинопоголів'я, та утримання овець.

Розуміючи, що вирощений на полях урожай просто згодовувати тваринам, чи реалізувати по низьких, як правило, закупівельних цінах економічно не вигідно, ми вирішили поступово створювати свій власний комплекс по переробці сільськогосподарської продукції.

І вже впродовж останніх 15 років, в окремо відведених приміщеннях-цехах функціонують лінія пекарні, олійниця, прес по виготовленню макаронних виробів, діє круп'яний цех, який виробляє 6 видів круп та промисловий млин по виробництву борошна вищого ґатунку.

Слід наголосити, що вся продукція нашого виробництва сертифікована і її випуск знаходиться під постійним контролем сан епідемічної служби, комітету по захисту прав споживача.

Протягом трьох останніх років ми приймаємо участь у тендерних торгах і 6 видів продукції власного виробництва реалізуємо для харчування своїх вихованців.

Кошти від реалізації продукції за рішенням педради та врахуванням думки учнів-старшокласників спрямовуються на вирішення навчально-виховних, соціальних і господарських проблем навчального закладу.

Пріоритетним у використанні спеціальних коштів є постійне зміцнення навчально-матеріальної бази навчально-виробничого підсобного господарства.

З року в рік значна частина витрат припадає на організацію спортивно-оздоровчих заходів для дітей.

За кошти спец рахунку ми викупили через торгівельну біржу збанкрутілу філію районного комунгоспу з приміщеннями та високоточними деревообробними верстатами, на яких за участю старшокласників виготовляються столярні вироби для школи, надаються послуги населенню.

10 років тому за кошти спец рахунку власними силами вчителів і вихованців на уроках професійно-трудового навчання збудовано літню оздоровчу базу з їдальнею, гуртожитком для проживання дітей-сиріт влітку. І ми бачимо, як діти чекають літньої пори, щоб перейти на проживання впродовж канікул в цих приміщеннях.

Хочемо наголосити, що педагогічний колектив не розглядає навчально-виробниче підсобне господарство як самоціль чи ознаку збагачення та достатку. Створюючи модель трудової школи в розділі 12 статусу НРЦ чітко визначена мета і завдання саме такої стратегії навчального закладу в трудовому вихованні дітей і поглибленій допрофесійній підготовці їх до самостійного життя.

І як показує час, прагнення педагогічного колективу НРЦ сьогодні співзвучне стратегії держави в питанні соціалізації осіб з інтелектуальними порушеннями засобами професійно-трудового навчання.

Участь дітей у суспільно-корисній праці набуває свого різнобічного впливу лише у єдності з усіма сторонами виховного процесу. А.С.Макаренко говорив, що праця без супроводу навчання не приносить виховної користі, виявляється нейтральним процесом.

Формування любові до праці, почуття господаря в своєму домі у гуманістичному вихованні один з важливих елементів, що супроводжують наших вихованців протягом їхнього перебування у школі. Діти знаходять вихід для своєї енергії, завзяття та відповідального ставлення до своєї справи, бо в усіх виробничих процесах значна роль належить саме дітям — особливо старшокласникам. Під час праці діти більш розкуті у виявленні своїх думок, почуттів, розвивають віру в себе, бачать кінцевий результат своєї діяльності.

У такому підрозділі як тваринництво, більше 50% технологічних операцій доручено виконувати

дітям. Ключі від ферми і приміщень, де зберігаються корми, знаходяться у дітей. Виробничу практику діти протягом навчального року проходять безпосередньо на всіх об'єктах: допомагають випікати хліб, виготовляти крупи, макаронні вироби, олію, муку. Тут вони набувають організаційних навичок бригадира, завідуючого фермою, технолога.

Під час сівби зернових культур хлопці обслуговують сівалки, а під час жнив працюють помічниками комбайнерів. Треба тільки бачити з яким нетерпінням чекають діти початку жнив, з яким завзяттям і гордістю працюють на току під час очистки, просушування та завезення в склади урожаю з шкільного поля. Нарешті за багато років учні-старшокласники переконалися, що урожай залежить не тільки від роси з неба, а й від поту з чола**.**

В школі стало традицією щовівторка на загальношкільній лінійці окрім питань навчально-виховного і побутового характеру, серйозно, з активною участю дітей-старшокласників і чергової виховної групи на навчально- виробничому підсобному господарстві, обговорювати здобутки і особливо проблеми шкільного виробництва. І провідна роль при цьому відводиться господарській комісії спілки піонерської організації навчально- реабілітаційного центру.

Мимоволі переконуєшся в тому, що все в житті починається з дитинства, а що запам'яталось в дитинстві — на все життя. В умовах гуманістичного виховання навчально-виховний процес має тенденцію до поглиблення, швидкого просування і зв'язку з життям. Це відбувається тому, що скерованість навчання є особистим вибором, саме навчання чи праця з власної ініціативи, а особистість (з її почуттями, нахилами, здібностями) повністю зорієнтована на саморозвиток.

Щороку, в жовтні місяці, по закінченню сільськогосподарського року на загальношкільному святі Врожаю підводимо підсумки досягнутого по навчально-виробничому господарстві за рік, вручаємо дітям заслужені нелегкою працею подарунки. Саме такий підхід в організації трудового навчання і виховання допомагає нам розв'язувати питання дисципліни, розумової зайнятості учнів. Діти глибоко усвідомлюють, що вони – головні в школі, що їхні потреби і запити є пріоритетними, в тому, що вони працюють для себе, для шкільної родини.

Саме такий підхід допомагає нам впевнено почувати себе в непростих економічних умовах і суттєво полегшує вирішення питання працевлаштування випускників на виробництво та подальше навчання в професійно-технічних училищах області.

Поспіль 10 останніх років навчальний заклад направляє своїх випускників в ПТУ №14 та в СПТУ № 86 м. Кривого Рогу, в ПТУ №6 м. Дніпропетровська.

Зі слів керівників згаданих професійно-технічних навчальних закладів стає зрозуміло, що наші випускники досить швидко адаптуються в нових умовах, сумлінні у виконанні правил внутрішнього розпорядку професійного закладу, активні у спортивних заходах, якісно виконують виробничі обов'язки, старанні в оволодінні навчальною програмою з обраної професії. Багато хороших відгуків надходять до школи про випускників, які зараз працюють у сільськогосподарських формуваннях району і за його межами.

Як приклад у фермерському господарстві «Росток» (керівник Крикливець О.М.) працює механізаторами трудова династія, а це батько Зайченко Анатолій і його сини Роман та Володимир, які в свій час навчалися і отримали трудовий гарт в нашому навчальному закладі.

Колишній випускник Гуменний Юрій, маючи великий досвід механізатора і сьогодні в цьому ж фермерському господарстві «Росток» комбайном марки «ДОН – 1500» збирає урожай зернових і технічних культур. І таких прикладів ми готові привести багато.

Цілком природно, що за цими здобутками в трудовому вихованні випускників навчально-реабілітаційного центру криється надзвичайно кропітка і прозаїчна праця педагогічного колективу і особливо учителів професійно-трудового навчання: Цаплюк Н.В., Волошина В.О., Білої Л.П., Тишкової О.І., Шимчик С.Г. та вихователів, які працюють з учнями старших класів.

І якщо в декого складається думка, що наші діти тільки й знають, що працювати, то глибоко помиляється. Нашій школі більше 50 років, і всі ці роки ми дбаємо про духовні потреби, творчі уподобання і гармонійний розвиток вихованців. Підтвердження тому є системна участь в обласних

фестивалях і спортивних змаганнях, в яких діти займають постійно призові місця.

За підсумками обласної спартакіади «Повір у себе» починаючи з 2000 року серед шкіл-інтернатів, з 5 видів спорту, ми виборюємо призові місця. З армреслінгу наші вихованці Буря Олександр та Кучерявенко Олексій на Чемпіонаті Європи та світу у своїх вагових категоріях посіли 2 місце і завоювали срібні медалі. Випускник-сирота Буря О. за високі досягнення на чемпіонатах Європи та світу від голови Дніпропетровської обласної державної адміністрації отримав ключі від 2-кімнатної квартири в селищі міського типу Софіївці.

Багато років поспіль наші тенісисти займають всі призові місця в обласних змаганнях. І саме з наших спортсменів складається збірна області, що представляє Дніпропетровщину на всеукраїнських змаганнях.

Серед різноманітних форм виховного впливу педагогічний колектив використовує тематичні тижні, огляди-конкурси з декоративно-прикладного мистецтва, роботу гуртків у різних напрямках. За таких умов виховний процес перетворюється на співбуття вчителя і учня. Повною мірою забезпечується врахування інтересів, бажань дітей. А головне – у дітей формується впевненість у собі, звичка доводити розпочату справу до кінця, допомагає кожному вихованцеві знайти себе, обрати власний життєвий шлях, адаптуватися.

Слід також зазначити, що наші випускники органічно вписуються у трудові колективи. В цьому їм допомагають сформовані в школі відповідальність, віра в себе, свої сили і можливості. Закінчивши школу, наші вихованці часто приїжджають на гостини до нашої школи, як до рідного дому, бо знають: тут їм завжди раді, їхнім життям завжди цікавляться.

Скажу відверто, що велика ціна напрацьованому і досягнутому. Насамперед це більше як 10-річний шлях пошуків і реформувань, це руйнація споживацької психології членів трудового колективу і самих учнів.

Це ідеологічні війни, на той час з районним керівництвом, з керівниками санепідемстанції , з місцевими захисниками флори.

Але на сьогодні все це позаду і в нових ринкових умовах ми гідно сприймаємось жителями регіону і працюємо на авторитет навчально- реабілітаційного центру, на авторитет департаменту освіти і науки Дніпропетровської обласної державної адміністрації, на авторитет України.

Отже, коли ми говоримо про соціалізацію випускників ми маємо на увазі виховання нової людини. Моральне виховання молодої людини зараз складне і багатогранне. А.С.Макаренко зазначав, що можна примусити людину працювати, але, якщо одночасно з цим ми не будемо її виховувати, то ця праця буде просто нейтральним процесом, що не дає позитивного результату.

Та з часом все змінюється. Дорослішають наші діти, стають на ноги, знаходять своє місце у житті. І мабуть рідко хто усвідомлює, що потребу в праці в них виховала школа. А, втім, хіба це важливо – хто виховав? Виросла б людина ЛЮДИНОЮ, а все останнє прикладеться.

Католик М.Е. Педагогические идеи А.С.Макаренко в практике работы учебно-реабилитационного центра. В статье раскрывается проблема воспитания подрастающего поколения через приобщение его к посильным видам труда, кратко раскрывается история учебного заведения. Осуществляется анализ выбора проблемного вопроса трудового коллектива и пути его реализации. Выяснено содержание понятия «трудовое воспитание». Охарактеризованы основные элементы трудового обучения учащихся, а именно: формирование у учащихся необходимого минимума общенаучных, общетехнических и специальных знаний; четкая организация процесса труда ; умение учащихся рационально планировать свой труд; овладения учащимися практическими умениями и навыками для выполнения трудовых операций; стремление к качественному выполнению работы. Определяя формирование культуры труда как одно из главных условий становления подрастающей личности, отмечено, что в этом сложном процессе выявляются и развиваются требовательность, трудолюбие, умение доводить начатое дело до конца. Указано, что Жовтневый учебно-реабилитационный центр осуществляет допрофессиональную подготовку учащихся в учебно-производственных цехах.

Ключевые слова: трудовое воспитание, учебно-реабилитационный центр, учащиеся, педагоги, труд.

Catholic M. Is. Implementation of A.S. Makarenko's Pedagogical Ideas in Practice of Special Education and Rehabilitation Centers In the article the problem of education of growing-up generation is revealing through involvingchildren to manual labor, the brief history of the institution is revealing also. The discussion of problematic issues of working team is analyzed in here and also its' ways of realization. Such notion as " labor education" is opened. The main elements of labor education are

characterized, such as: the formation of student's general, technical and special knowledge; clear organization of labor process; student's ability to plan their work efficiently; the student's acquirement of practical skills and subskills for realization of work process; their urge towards qualitative realization of work process. Determining the formation of labor culture which is one of the main conditions of growing-up personality, it is said that in this complex process exactingness, diligence, ability to bring the started to the end are shown. In the article it is pointed out that Zhovtnevsky educational-rehabilitation centre provide education of the students for future working on educational-manufacturing workshops.

Key words: labor education, educational-rehabilitation center, students, teachers, labor

Стаття надійшла до редакції 14.09.2015 р.
Статтю прийнято до друку 20.09. 2015 р.
Рецензент: д.пед.н., проф. Гладуш В.А.

УДК:376-056.36:37.017.4:172.15:331

Коваль Н.І.

ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУ НА УРОКАХ ПРОФЕСІЙНО-ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

У статті висвітлено проблему громадянського спрямування трудового навчання розумово відсталих старшокласників. Досліджено сутність громадянськості, як готовності і здатності людини брати участь у справах суспільства й держави на основі глибокого усвідомлення своїх прав і обов'язків. Визначено значущість трудового навчання для ефективної соціалізації розумово відсталих учнів, що забезпечує становлення свідомого громадянина з міцною системою поглядів, переконань, ціннісних орієнтацій та ідеалів. Описано інтерактивні методи та технології спрямовані на підвищення інтелектуальної та практичної діяльності розумово відсталих учнів, що сприяють підвищенню рівня пізнавального інтересу до громадянських знань на уроках професійно-трудового навчання.

Ключові слова: громадянське виховання, професійно-трудове навчання, розумово відсталі старшокласники, інтерактивні методи навчання.

Сучасний етап розвитку суспільства вимагає впровадження новітніх підходів до навчання та виховання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. Передусім важливим є удосконалення системи трудового навчання у спеціальній школі, оскільки воно є основою всієї навчально-виховної та корекційної роботи. Праця – важливий засіб корекції вад психофізичного розвитку дітей з порушеннями інтелекту, а також сприяє формуванню їхньої особистості. Формування позитивного ставлення до трудової діяльності забезпечує ефективну соціалізацію розумово відсталих учнів у майбутньому самостійному житті та становлення свідомого громадянина з міцними ідеологічними переконаннями. Тому весь зміст трудового навчання повинен пронизуватись громадянським вихованням, сутністю якого є система поглядів, переконань, ціннісних орієнтацій та ідеалів, що узагальнюється поняттям громадянська свідомість.

Особливості організації професійно-трудового навчання у допоміжній школі досліджували: В. Бондарь, О. Граборов, Г. Дульнєв, І. Єременко, В. Карвяліс, Г. Мерсіянова, Г. Мірський, Б. Пінський, К. Турчинська та ін. [1; 5; 6]. Вченими розглядались різні аспекти вищезазначеної проблеми, проте недослідженими залишаються окремі питання. Зокрема, особливості формування громадянськості розумово відсталих дітей у процесі професійно-трудового навчання, що й є метою нашої статті.

У „Концепції громадянського виховання" поняття „громадянськість", розглядається як готовність і здатність людини до активної участі у справах суспільства й держави на основі глибокого усвідомлення своїх прав і обов'язків [4]. Формування у розумово відсталих учнів усвідомлення необхідності виконання трудової діяльності у житті як одного із прав та обов'язків громадянина держави є умовою ефективного громадянського виховання.

Г. Філонов розглядає громадянськість як комплекс суб'єктивних якостей особистості, які проявляються у стосунках та діяльності людини, при виконанні основних соціально-рольових функцій. Він вважає, що справжній громадянин повинен істинно вільно та чесно орієнтуватись на суспільно прийняті норми і моральні цінності, включаючи, сімейно-побутові, міжнаціональні та міжособістісні